

**BO'LAJAK TARBIYACHILARNING KOMMUNIKATIV
KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH**

Olimova Dono Shakirovna

TTA, Urganch fililali, O'zbek tili va adabiyoti
tillar kafedrasini mudiri p.f.n dots.

Babajanova Yulduz Kamolovna

Urganch davlat universiteti 2-bosqich magistranti

Annotatsiya: Maqolada maktabgacha tashkiloti, tarbiyachi kompetentligi, ta'lim tashkiloti tarbiyachisining kommunikativ kommunikativlik, innovatsiya. kompetentligini rivojlantirish muammolari o'z echimini topgan.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, kommunikativ, kompetensiya, Yu.M.Jukov, adekvat o'zini o'zi qadrlash, ijtimoiy yo'nalish, kompetentlik, kommunikativ kompetensiya, kasbiy kompetensiya.

Аннотация: В статье рассматриваются организация, компетентность воспитателя, проблемы развития креативности и творчество, общение, инновации. коммуникативной компетентности воспитателя дошкольного образования.

Ключевые слова: дошкольное образование, коммуникативная компетентность, Ю. М. Жуков, адекватная самооценка, социальная направленность, компетентность, коммуникативная компетентность, профессиональная компетентность.

Annotation: In the article, preschool organization, teacher's competence, communicativeness of the educator of the educational organization, innovation. problems of competence development have been solved.

Key words: preschool education, communicative competence, Yu. M. Zhukov, adequate self-esteem, social orientation, competence, communicative competence, professional competence.

KIRISH

Bugungi kunda kasb-hunar ta'limining muhim jihatlaridan biri jamiyatda o'zaro kelishilgan harakatlarga erishishni ta'minlaydigan kommunikativ kompetentsiyaga ega bo'lgan mutaxassisni shakllantirishdir.

Hozirgi vaqtda mahalliy psixologiya va pedagogikada kommunikativ kompetentsiyani o'rganishda ikkita yondashuv ishlab chiqilgan: nazariy va amaliy.

Nazariy yondashuv doirasida tadqiqotchilar kommunikativ kompetensiya tushunchasini, uning o'zgarishini belgilovchi jarayonlar, shartlar va omillarni ko'rib

chiqadilar, kommunikativ kompetentsiyaning nazariy tushunchalari va modellarini ishlab chiqadilar, samarali muloqot va o'zaro ta'sirda uning o'rni va rolini belgilaydilar, uning tuzilishini ta'kidlaydilar. Ba'zi mualliflar kommunikativ kompetentsiyani shaxsning alohida o'ziga xos xususiyati (L.A. Petrovskaya, E.V. Sidorenko, L.A. Tsvetkova, O.I. Muravieva, I.V. Makarovskaya), boshqalari - kengroq tushunchaning bir qismi sifatida (V N. Kunitsina, V.A. Spivak), uchinchi - boshqa turdagi kompetentsiyalarning bir qismi sifatida va bir vaqtning o'zida shaxsiyatning alohida xarakteristikasi sifatida (Yu.M.Jukov), to'rtinchi - bir guruh odamlarning individual sifati va ongining ma'lum bir holati sifatida (Yu.N. Emelyanov).

Amaliy yondashuv vakillari o'z e'tiborini kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirish va takomillashtirish jarayoniga qaratadilar: ular kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirish usullarini ishlab chiqadilar (L.A. Petrovskaya, V.P. Zaxarova, N.Yu. Xryashcheva, A.S. Prutchenkov, E.V. Sidorenko, S.I. Makshanov), dasturlarni amalga oshiradilar. kommunikativ kompetentsiyani yaxshilash (G.N. Nikolaeva, E.M. Goryunova, I.K. Gavrilova va boshqalar), samarali muloqot qilish uchun amaliy tavsiyalar berish (I. Atvater, Yu.S. Krizhanskaya, V.P. Tretyakov).

ASOSIY QISM

Mahalliy fanda kommunikativ kompetentsiya muammosi va kontseptsiyasiga oid ko'plab yondashuvlar va tushunchalar mavjud. Shunday qilib, M.A. Xazanova kommunikativ kompetentsiyani tilni bilish, uning xatti-harakatining bashoratli modelini yaratish uchun muloqot ob'ektida harakat qilish qobiliyati, empatiya, muloqot sub'ektining shaxsiy xususiyatlari (adekvat o'zini o'zi qadrlash, ijtimoiy yo'nalish) deb hisoblaydi. G.M. ning so'zlariga ko'ra. Andreeva - yo'naltirish qobiliyati va G.S. Trofimova, muloqotning turli vaziyatlariga yo'naltirish. L.D. Stolyarenkoning ta'kidlashicha, kommunikativ qobiliyat - bu boshqa odamlar bilan zarur aloqalarni o'rnatish va qo'llab-quvvatlash qobiliyati. L.A. Petrovskaya bu shaxslararo o'zaro munosabatlarning ma'lum bir qator vaziyatlarda samarali kommunikativ harakatni qurish uchun zarur bo'lgan ichki resurslar tizimi deb hisoblaydi. Kommunikativ moslashuvchanlik - bu kommunikativ kompetentsiya - bu O.I. Muravievaning nuqtai nazari.

V.N. Kunitsyna kommunikativ kompetentsiyani "murakkab muloqot qobiliyatlari va ko'nikmalariga ega bo'lish, yangi ijtimoiy tuzilmalarda adekvat ko'nikmalarni shakllantirish, muloqotda madaniy me'yorlar va cheklovlarni bilish, urf-odatlar, urf-odatlar, muloqot sohasidagi odob-axloq qoidalarini bilish, odob-axloq qoidalariga rioya qilish; Yaxshi tarbiya; kommunikativ vositalarda yo'naltirilganlik milliy, sinfiy mentalitetga xos bo'lgan va uni ifodalash, ushbu kasb doirasidagi rol repertuarini o'zlashtirish" [6, p. 27].

Yu.N. Emelyanov kommunikativ kompetentsiyani vaziyatga moslashish va ijtimoiy xatti-harakatlarning ogʻzaki va ogʻzaki boʻlmagan vositalarida ravonlik, kommunikativ kompetentsiyani esa rejalashtirilgan taʼsir qilish va boshqa odamlarni hayratda qoldirish vositalaridan foydalanishning muvaffaqiyati darajasi sifatida belgilaydi [6, 28-b.].

Kommunikativ kompetentsiyaning har xil turlari mavjud: sifat jihatidan - ishlab chiqarish va reproduktiv (L.A. Petrovskaya), boshlangʻich va ikkilamchi (T.Yu. Osipova); kenglik boʻyicha - umumiy va kasbiy (Yu.N. Emelyanov), oʻziga xoslik boʻyicha - tinglash kompetensiyasi va nutq kompetensiyasi (I.V. Makarovskaya).

E.F. Zeer, I.G. Klimkovich, A.V. Xutorskoy, N.V. Yakovleva va boshqalar kompetensiya tushunchasining mazmunini faoliyat prizmasi orqali ochib beradilar. Balki shu munosabat bilan ilmiy ishlarda "kompetentlik", "kommunikativ kompetensiya", "kasbiy kompetensiya" tushunchalari sinonim sifatida qoʻllaniladi.

Shaxsning kommunikativ qobiliyatini hisobga olgan holda uning tarkibiy qismlarini ajratib koʻrsatish kerak. Kommunikativ kompetentsiyaning tuzilishi masalasiga bir nechta yondashuvlar mavjud:

tadqiqotchilar ushbu hodisaning kognitiv komponentiga eʼtibor berishadi, yaʼni aloqani oʻrnatish uchun zarur boʻlgan bilim va qobiliyatlar boʻyicha (V.P. Zaxarov, V.A. Labunskaya,

E.V. Rudenskiy, Z.S. Smelkova, N.Yu. Xrashchev); kommunikativ kompetensiya strukturasi tavsifi kommunikativ malakalar orqali beriladi

(A.V. Zaxarov, A.V. Mudrik); kommunikativ kompetentsiyaning tarkibiy elementlari kommunikativ bilimlar, kommunikativ

qobiliyatlar va kommunikativ qobiliyatlardir (E.V. Sidorenko); kommunikativ kompetentsiyaning bir qismi sifatida bilim, koʻnikma va qobiliyatlardan tashqari, shaxsiy xususiyatlar ajralib turadi (L.I. Berestova, Yu.N. Emelyanov, Yu.M. Jukov, L.A. Petrovskaya, E.S. Semenov, A.A. Kidron va boshqalar).

L.M. Mitina kommunikativ kompetentsiyani faoliyat kompetensiyasi (bilimlar, qobiliyatlar, malakalar va kasbiy faoliyatni amalga oshirish usullari) bilan bir qatorda kasbiy kompetentsiyaning alohida quyi tuzilmasi sifatida ajratib koʻrsatadi.

E.V. Rudenskiy kommunikativ kompetensiyada kommunikativ-diaagnostik (ijtimoiy-psixologik vaziyat diaagnostikasi) kabi komponentlarni ajratib koʻrsatadi; kommunikativ va prognostik (muloqot natijalarini oldindan koʻrish); kommunikativ dasturlash (muloqotga tayyorgarlik, mazmun, maqsadlar, texnikalar); kommunikativ va tashkiliy (muloqot mavzusiga eʼtiborni jalb qilish vositalari).

Shuningdek, u muloqot qobiliyatlarining ettita guruhini aniqlaydi:

Nutq faoliyati va nutqiy aloqa vositalarini egallash bilan bogʻliq nutq qobiliyatlari: oʻz fikrini toʻgʻri va aniq shakllantirish qobiliyati; istalgan aloqa maqsadiga erishish; asosiy nutq funksiyalarini bajarish; ifodali gapirish; "yaxlit"

gapirish, ya'ni. bayonotning yaxlitligiga erishish; mantiqiy va izchil gapiring; nutq faoliyatida o'qigan yoki eshitgan narsaga o'z bahosini bildirish.

O'zaro bog'liqlik, o'zaro ifodalash, o'zaro tushunish, o'zaro munosabatlar, o'zaro ko'rinish va o'zaro ta'sir jarayonlarini o'zlashtirish bilan bog'liq ijtimoiy-psixologik ko'nikmalar: psixologik jihatdan to'g'ri va vaziyatlarga mos ravishda muloqot qilish qobiliyati; muloqotni davom ettirish, hamkorlar faoliyatini psixologik rag'batlantirish; muloqotni yakunlash "nuqtasini" psixologik jihatdan aniq belgilash; o'z strategik yo'nalishini amalga oshirish uchun kommunikativ vaziyatning ijtimoiy-psixologik xususiyatlaridan maksimal darajada foydalanish; muloqot sodir bo'ladigan kommunikativ vaziyatni rivojlantirishning mumkin bo'lgan yo'llarini bashorat qilish; sheriklarning o'zlarining kommunikativ harakatlariga munosabatini bashorat qilish.

O'z-o'zini safarbar qilish, o'z-o'zini tartibga solish jarayonlarini o'zlashtirish bilan bog'liq psixologik ko'nikmalar: muloqotda psixologik to'siqlarni bartaraf etish qobiliyati; ortiqcha stressdan xalos bo'lish; aloqa holatiga hissiy jihatdan moslashish; imo-ishoralar, duru'slar, o'z xatti-harakatlarining ritmini aloqa holatiga mos ravishda tanlash; kommunikativ maqsadga erishish uchun safarbar qilish; o'z sa'y-harakatlarini muloqotda taqsimlash.

Muayyan kommunikativ vaziyatga muvofiq muloqotda nutq odob-axloq me'yorlaridan foydalanish qobiliyati: murojaat qilish va e'tiborni jalb qilishning situatsion normalarini amalga oshirish; hamkorlar bilan tanishishni tashkil etish; vaziyatli salomlardan foydalanish; maslahat, taklif, qoralash, hamdardlik, tilak bildirish va hokazo.

Noverbal aloqa vositalaridan foydalanish qobiliyati: aloqaning paralingvistik vositalaridan foydalanish (intonatsiya, pauza, temp, ovoz balandligi, tonallik, ohang); ekstralingvistik vositalar (kulgi, shovqin, qarsaklar va boshqalar); kinetik aloqa vositalari (imo-ishoralar, yuz ifodalari); proksemik aloqa vositalari (pozalar, harakatlar, aloqa masofasi).

Siyosiy faoliyatning turli tashkiliy va kommunikativ shakllarida muloqot qilish qobiliyati. Foydalanish: aloqalarni o'rnatishning tashkiliy va kommunikativ shakllari; birgalikdagi faoliyatni rejalashtirishning tashkiliy-kommunikativ shakllari; muxolifatning tashkiliy-kommunikativ shakllari; munozara va polemikaning kommunikativ shakllari.

O'zaro aloqa qilish qobiliyati: dialog darajasida - shaxs yoki guruh bilan; polilog darajasida - ommaviy yoki guruh bilan; guruhlararo muloqot darajasida va boshqalar. [6, b. 36].

O'qituvchining kommunikativ kompetensiyasi asosiy komponentlar bilan belgilanadi:

- kognitiv (mutaxassis ushbu mavzu bo'yicha nimani biladi);

- hissiy (insonning hissiy sohasiga munosabati va hissiy holatini o'zgartirish ehtiyojlariga rioya qilish)

- faoliyat (mutaxassis o'z bilimlarini amalda qanday amalga oshiradi).

Kommunikativ kompetentsiyaning barcha tarkibiy qismlari o'zaro bog'liqdir.

- Kasbiy faoliyatda muloqot quyidagi asosiy funktsiyalarni bajaradi:

- kommunikativ, shu jumladan axborot almashinuvi;

- o'zaro hamkorlikni tashkil qilishni ta'minlovchi interaktiv;

- idrok etish va boshqa shaxsning qiyofasini shakllantirish va o'zaro ta'sirni o'rnatish jarayonini aks ettiruvchi pertseptual.

Kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirish mezonlari asosiy funktsiyalarga mos kelishi va quyidagi ko'nikmalarni aks ettirishi kerak:

- og'zaki va og'zaki bo'lmagan ma'lumotlar almashinuvini amalga oshirish, shuningdek, suhbatdoshning shaxsiy xususiyatlari va fazilatlarini diagnostika qilish qobiliyati;

- strategiya, taktika va texnikani ishlab chiqish, odamlar bilan muloqot qilish, muayyan ijtimoiy ahamiyatga ega maqsadlarga erishish uchun ularning birgalikdagi faoliyatini tashkil etish qobiliyati;

- o'zini suhbatdosh bilan tanishtirish, uning o'zini aloqa sherigi tomonidan qanday qabul qilinishini va unga empatik munosabatda bo'lishini tushunish qobiliyati.

O'qituvchining kommunikativ kompetentsiyasining yuqori darajasi uning barcha tarkibiy qismlarini har tomonlama rivojlantirishni, virtuoqlikni va muloqot qilish usullaridan foydalanishni nazarda tutadi.

Kommunikativ kompetentsiya - bu umumiy madaniyatni va uning kasbiy faoliyatdagi o'ziga xos ko'rinishlarini sintez qiladigan yaxlit sifatdir.

Maktabgacha ta'lim tashkiloti o'qituvchisining muhim xususiyati sifatida kommunikativ kompetentsiyaning ahamiyati bugungi kunda normativ, ilmiy, nazariy va uslubiy darajada e'lon qilingan. Shu bilan birga, pedagogik faoliyat tahlili shuni ko'rsatadiki, barcha o'qituvchilar kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirishning zarur darajasiga mos kelmaydi. Bu maktabgacha ta'lim muassasalari pedagoglarini ushbu yo'nalishda psixologik tayyorlash va qayta tayyorlashni takomillashtirish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar tizimini yaratish vazifasini qo'ymoqda.

Maktabgacha ta'lim tashkilotidagi o'qituvchining ishi sezgi, ilhom, topqirlik va zukkolik bilan ajralib turadigan faoliyat sifatida tavsiflanadi. Pedagogning ijodiy faoliyati shablon bo'yicha amalga oshirilmaydi, chunki uning ajralmas tarkibiy qismlari o'ziga xoslik, klişelardan voz kechish, ajablanish, vaziyatga qarab intuitiv harakat qilish qobiliyatidir.

Hozirgi vaqtda nafaqat tarbiyachi, balki pedagog-tadqiqotchi, pedagog - psixolog, pedagog - texnolog talabga ega, shuning uchun maktabgacha tarbiyachining kasbiy kompetentsiyasining asosiy tarkibiy qismlaridan biri uning o'zini o'zi boshqarish

qobiliyatidir. tarbiyalash. O'z-o'zini tarbiyalash - bu o'z-o'zini ixtiyoriy va axloqiy takomillashtirishni nazarda tutadigan, lekin ularni o'z maqsadi sifatida belgilamaydigan aqliy va mafkuraviy o'z-o'zini tarbiyalash tizimi. [12] O'z-o'zini tarbiyalashda pedagogning ijodkorligi, motivatsiyasi, maqsadliligi va boshqa shaxsiy fazilatlari muhim o'rin tutadi.

O'qituvchining o'z-o'zini tarbiyalashi uning kasbiy faoliyatining zaruriy shartidir. Jamiyat doimo pedagog va o'qituvchi oldiga eng yuqori talablarni qo'ygan. Boshqalarga o'rgatish uchun siz hammadan ko'proq bilishingiz kerak.

O'z-o'zini tarbiyalash - bu shaxsning o'zi tomonidan boshqariladigan maqsadli kognitiv faoliyat; fan, texnika, madaniyat va h.k. ning har qanday sohasida tizimli bilimlarni egallash.

O'z-o'zini tarbiyalash jarayoni bu quyidagi faoliyatdir:

- ixtiyoriy ravishda amalga oshiriladi;
- ongli ravishda amalga oshiriladi;
- shaxsning o'zi tomonidan rejalashtiriladi, boshqariladi va nazorat qilinadi.

O'qituvchining o'z-o'zini tarbiyalash sohasidagi faoliyati quyidagilarni o'z ichiga olishi kerak:

o'qitishning yangi pedagogik texnologiyalari, shakllari, usullari va usullarini o'rganish va joriy etish; hamkasblarning darslarida qatnashish, pedagogik tajriba almashishda ishtirok etish; o'z kasbiy faoliyatini o'z-o'zini tahlil qilishda; klassik va zamonaviy psixologiya va pedagogika sohasidagi bilimlarini oshirish; zamonaviy iqtisodiy, siyosiy va madaniy hayot voqealarini o'rganishda; ularning bilim darajasi, huquqiy va umumiy madaniyatini oshirishda. [10, b. 18] Biroq, zamonaviy sharoitda maktabgacha ta'lim tashkiloti o'qituvchilarining o'z-o'zini tarbiyalash masalalariga etarlicha e'tibor berilmayapti. Bu, ayniqsa, yoshi katta o'qituvchilar uchun to'g'ri keladi. Ularning fikricha, ular juda katta pedagogik tajribaga ega bo'lib, uni to'liq o'zlashtiradilar va amaliyotda qo'llaydilar. Bunday o'qituvchilar har doim ham maktabgacha ta'limga bo'lgan yondashuvlardagi o'zgarishlarga rioya qilmaydi. Muammolardan biri yangi professional adabiyotlarga, jumladan, ixtisoslashtirilgan pedagogik jurnallardagi nashrlarga mutlaqo qiziqishning yo'qligi. Ayni paytda maktabgacha ta'limga oid ko'plab uslubiy adabiyotlar nashr etilmoqda. Butun nashriyotlar ana shunday adabiyotlarni nashr etishga ixtisoslashgan. Ular orasida Sankt-Peterburgda faoliyat yurituvchi "CHILDHOOD-PRESS" nashriyoti ham bor. Ushbu nashriyotning asosiy xususiyati maktabgacha ta'limga oid adabiyotlar nashr etilishi bo'lib, faoliyatning barcha yo'nalishlari bo'yicha adabiyotlar chop etiladi. Nashrlar orasida "Bolalik" dasturining uslubiy majmuasini alohida ta'kidlash kerak. Hozirgi vaqtda ushbu dastur maktabgacha ta'lim tashkilotlarida juda keng qo'llanilmoqda va kelajakda, ehtimol, undan ham kengroq qo'llaniladi. Buning sababi

shundaki, ushbu dastur maktabgacha ta'lim standartining asosi bo'lgan bolalarning shaxsiy va kommunikativ rivojlanishiga qaratilgan.

Shunday qilib, maktabgacha tarbiyachilarning o'z-o'zini tarbiyalash masalasida bir qator qarama-qarshiliklarni shakllantirish mumkin:

- kasbiy-pedagogik o'z-o'zini tarbiyalashni samarali amalga oshirishga qodir o'qituvchi tomonidan amalga oshiriladigan ta'lim jarayoni sifatini oshirish bo'yicha jamiyatning talablari o'rtasida;

- o'qituvchilarning o'zlarining bunga muhtojligi va maktabgacha ta'lim muassasasidagi ishlarning haqiqiy holati, bu har doim ham o'qituvchilarning uzluksiz o'z-o'zini tarbiyalashi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratmaydi;

- pedagogik axborotlar oqimining tobora ortib borishi, pedagogika fanining yutuqlari dinamikligi va o'qituvchilarning yangiliklarni mustaqil ravishda o'zlashtirishdagi qiyinchiliklari o'rtasida.

Ushbu qarama-qarshiliklardan maktabgacha ta'lim muassasalarida o'qituvchilarning uzluksiz o'z-o'zini tarbiyalash tizimini rivojlantirish muammosi kelib chiqadi.

Umuman olganda, o'qituvchining kommunikativ kompetentsiyasini shaxsning o'z qobiliyatlari va qobiliyatlari doirasida professional muhitda va jamiyatda muvaffaqiyatli ishlashi uchun zarur bo'lgan boshqalar bilan o'zaro munosabatlarning shaxsiy va kasbiy tajribasini shakllantirishning ma'lum darajasi sifatida tavsiflash mumkin. ijtimoiy maqom.

O'qituvchining kommunikativ kompetentsiyasini tashkil etuvchi ko'nikmalar majmuasi kommunikativ vaziyatni tahlil qilish va baholash, maqsad qo'yish, rejani amalga oshirish va uni tuzatish vositalarini tanlash va ishlatish, natijaning samaradorligini baholash ko'nikmalarini o'z ichiga oladi. to'liq huquqli kommunikativ akti ishlab chiqarish uchun; vaziyatga adekvat aloqa strategiyalarini tanlash qobiliyati, odamlarning jinsi va yoshi, ijtimoiy-madaniy, maqom xususiyatlarini hisobga olgan holda aloqa o'rnatish qobiliyati, vaziyatning o'zgarishiga faol javob berish qobiliyati, aloqani hisobga olgan holda qayta qurish. sherikning hissiy kayfiyatidagi o'zgarishlar, suhbatni o'tkazish, muhokama qilish, kelishuvlarga erishish, muloqot psixoterapiyasini o'tkazish uchun so'zdan foydalanish, muloqot nizolarini tahlil qilish.

O'qituvchining samarali kasbiy faoliyati uchun adekvat kommunikativ kompetentsiya darajasi quyidagi qobiliyatlardan iborat: muloqot qilish uchun kommunikativ vaziyatning ijtimoiy-psixologik prognozini berish; kommunikativ vaziyatning o'ziga xosligidan kelib chiqib, muloqot jarayonini dasturlash; muloqot jarayonlarini ijtimoiy-psixologik boshqarishni amalga oshirish; turli xil psixologik masofalarda aloqa o'rnatish; psixologik pozitsiyalarni o'zgartirishda

moslashuvchanlik va adekvatlik. E.A. Klimov o'qituvchining kommunikativ kompetentsiyasining asosiy xususiyatlarini aniqladi:

- rahbarlik, o'rgatish, tarbiyalash qobiliyati;
- tinglash va tinglash qobiliyati;
- keng dunyoqarash;
- nutq (kommunikativ) madaniyati;

• ongning ma'naviy yo'naltirilganligi, insonning his-tuyg'ulari, ongi va xarakterining namoyon bo'lishini kuzatish, uning xatti-harakati, uning ichki dunyosini aqliy ifodalash, modellashtirish, unga o'zini yoki boshqasini bog'lamaslik qobiliyati yoki qobiliyati;

• inson har doim yaxshiroq bo'lishi mumkinligiga ishonchga asoslangan shaxsga dizayn yondashuvi;

- empatiya;
- kuzatish;
- nostandart vaziyatlarni hal qilish qobiliyati;
- o'z-o'zini tartibga solishning yuqori darajasi [11, p. 374].

O'qituvchining kasbiy muloqot qobiliyatlari va qobiliyatlari quyidagilardan iborat: faol tinglash, fikr-mulohazalarni shakllantirish, xatti-harakatlarni tavsiflash, odamlarni o'ziga jalb qilish qobiliyati; mijozni masofada ushlab turish va hissiy yaqinlashuvdan qochish qobiliyati; mahorat sifatida empatiya; mijozning xulq-atvoridagi o'zgarishlarga hissa qo'shadigan strategiyalardan foydalanish qobiliyati, berilgan ob'ektlar va hodisalarga diqqatni jamlash, ularni ob'ektiv, adekvat aks ettirish qobiliyati.

O'qituvchining muhim kommunikativ fazilatlari qatoriga quyidagilar kiradi: odamlar bilan muloqot qilish tendentsiyasi, xushmuomalalik, nizolarni samarali hal qilish qobiliyati, og'zaki va og'zaki bo'lmagan aloqa vositalarida ravonlik, qulaylik, mantiqiy va aniq nutq, xushmuomalalik, xushmuomalalik, xushmuomalalik; hazil tuyg'usi va boshqalar.

Kommunikativ kompetentsiyani egallashning asosiy manbalari quyidagilardir: muloqot tillarini bilish, biznesdagi, kundalik va bayramona vaziyatlarda shaxslararo muloqot tajribasi; bilim, umumiy eruditsiya va muloqotni o'rgatishning ilmiy usullari. Ushbu manbalardan shaxsning kommunikativ kompetentsiyasini tashkil etuvchi kommunikativ bilim va ko'nikmalarning murakkab majmuasi shakllanadi. Ushbu kompleks quyidagilarni o'z ichiga oladi: muloqot normalari va qoidalarini bilish; nutqni rivojlantirishning yuqori darajasi, bu odamga muloqot jarayonida ma'lumotni erkin uzatish va idrok etish imkonini beradi; og'zaki bo'lmagan muloqot tilini tushunish; odamlarning jinsi, yoshi, ijtimoiy-madaniy, maqom xususiyatlarini hisobga olgan holda ular bilan aloqa o'rnatish qobiliyati; vaziyatga adekvat munosabatda bo'lish va o'z kommunikativ maqsadlariga erishish uchun uning o'ziga xos

xususiyatlaridan foydalanish qobiliyati; suhbatdoshga uni o‘z tomoniga ishontiradigan, dalillarining kuchliligiga ishontiradigan tarzda ta'sir o‘tkazish qobiliyati; suhbatdoshni shaxs sifatida, potentsial raqobatchi yoki sherik sifatida to‘g‘ri baholash va ushbu baholashga qarab o‘z muloqot strategiyasini tanlash qobiliyati; suhbatdoshda o‘z shaxsining ijobiy idrokini uyg‘otish qobiliyati.

XULOSA

Shunday qilib, kommunikativ kompetentsiya o‘qituvchining kasbiy kompetensiyasining asosiy tarkibiy qismidir. U quyidagilarni o‘z ichiga oladi: nutqni rivojlantirishning yuqori darajasi, bu odamning muloqot jarayonida ma’lumotni erkin idrok etish va uzatish imkonini beradi; faol tinglash qobiliyatlari, fikr-mulohazalarni shakllantirish; og‘zaki bo‘lmagan muloqot tilini tushunish; suhbatdoshni shaxs sifatida to‘g‘ri baholash va ushbu baholashga qarab o‘z muloqot strategiyasini tanlash qobiliyati; vaziyatga adekvat munosabatda bo‘lish va o‘z kommunikativ maqsadlariga erishish uchun uning o‘ziga xos xususiyatlaridan foydalanish, suhbatdoshda o‘z shaxsiyatini ijobiy his qilish qobiliyati.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Бердиева Х.М. Развитие профессиональных коммуникативных навыков педагогов в сфере образования.
2. Qo‘jaspurova G.M.: “O‘qituvchining kasbiy o‘zini o‘zi tarbiyalash madaniyati” M.
3. Okon V.I. "O‘z-o‘zini tarbiyalash jarayoni" // Umumiy didaktikaga kirish // M., s. 164-178
4. Xoxlova O.A. O‘qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini shakllantirish // Maktabgacha ta'lim katta tarbiyachisining qo‘llanmasi. 3-son.
5. Mayer A.A. Maktabgacha ta'lim o‘qituvchisining kasbiy malakasi modeli / A.A. Mayer // Pedagogik menejment asoslari. 1-son.
6. Doniyorov, A., & Karimov, N. (2020). An incomparable book of a great scholar. *Bulletin Social-Economic and Humanitarian Research*, (8), 63-71.
7. Omonov, Q., & Karimov, N. (2020). Importance Of Ancestral Heritage. *The American Journal of Social Science and Education Innovations*, 2(09), 196-202.
8. Ziyamukhamedov, J. (2022). PU Sungling’s Creative Legacy as a Classic Example of Medieval Chinese Literature. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 14(1).
9. <https://pedagoglar.uz/index.php/ped/article/view/2130>
10. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7213946>